

Зі спостережень за дітьми 5-7 років видно, що ті з них, які в самостійних висловлюваннях вживають достатньо велику кількість дієслів, здатні самі розвинути сюжет, тобто вони можуть побачити приховані зв'язки, висловлюють оціночні судження.

Дошкільники в 5-6 років легко виконують завдання на словотвір і словозміну. Від одного кореня вони здатні утворити різні частини мови: дієслова, іменники, прикметники та ін. Стан словника дієслів у дітей із ЗНМ має суттєві відмінності від рівня розвитку дієслівної лексики дітей із нормою мовленнєвого розвитку.

У дітей з другим рівнем мовленнєвого недорозвинення мовленнєва активність дещо зростає. Для них характерне переважне вживання дієслів в інфінітиві або формі 3-ї особи однини і множини теперішнього часу. Форма минулого часу дієслова часто замінюється формою теперішнього часу і навпаки (наприклад, Оля садок йду). Спостерігаються взаємозаміни однини і множини дієслів (наприклад, з'явилася квіти), змішання дієслів минулого часу в чоловічому і жіночому роді (наприклад, тато працювала). Середній рід дієслів минулого часу в активному мовленні не вживається [3, с. 14].

Частина слів, знайомих дітям, все ще виявляються недостатньо закріпленими в вільному мовленні через рідкісне їх застосування, тому при складанні речень діти намагаються уникати їх. Іноді навіть такі знайомі дієслова, як поїти і годувати, у багатьох дітей часто недостатньо чітко розрізняються за змістом.

Можна відзначити помилки, пов'язані із недостатньою диференціацією виду дієслів («виспалися», поки було темно, замість спали), дещо рідше відзначається неправильне узгодження іменників і дієслів («хлопчик малюють», «дівчинки грала»). У дітей відсутні чіткі уявлення про лексичні значення слів. Багато форм дієслів нерідко замінюються дітьми на подібні за значенням («приїхали – прибули»).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Корекція мовленнєвих порушень взагалі та збагачення словникового запасу зокрема є необхідною

умовою для розвитку комунікативних умінь дітей із ЗНМ II рівня. Особливого значення набуває оволодіння дітьми дієслівним словником. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в більш детальному вивченні зазначеної проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алябьева Е. А. Развитие глагольного словаря у детей с речевыми нарушениями / Е. А. Алябьева. – М. : ТЦ Сфера, 2012. – 64 с.
2. Лалаева, Р. И. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирование лексики и грамматического строя) / Р. И. Лалаева, Н. Б. Себрякова. – СПб. : СОЮЗ, 1999. – 160 с.
3. Ткаченко Т. А. Формирование лексико-грамматических представлений: Сборник упражнений и методических рекомендаций для индивидуальных занятий с дошкольниками / Т. А. Ткаченко. – М. : Гном и Д, 2003. – 47 с.
4. Трофименко Л. И. Формування лексико-граматичної сторони мовлення у дітей сторони мовлення у дітей п'ятого року життя із загальним недорозвитком мовлення: Автореф. дис. ... канд. пед. наук / Інститут спеціальної педагогіки АПН України. – К., 2004. – 20 с.
5. Шеремет М. К. Поняття мовлення і мислення в системі підготовки дошкільників з тяжкими порушеннями мовлення до школи / М. К. Шеремет // Корекційна педагогіка. – № 1. – 2008. – С. 6–8.

УДК 376.1–056.264

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Т. В. Рева

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ПЛАВНОСТІ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

У статті розкрито зміст логопедичної роботи з формування плавності мовлення у дітей дошкільного віку із заїканням.

В статтє раскрыто содержание логопедической работы по формированию плавности речи у детей дошкольного возраста с заиканием.

The article reveals the content of the speech therapy work on the formation of the fluency of speech of preschool children with stuttering.

Ключові слова: заїкання, дошкільний вік, плавність мовлення, логопедична робота.

Ключевые слова: заикание, дошкольный возраст, плавность речи, логопедическая работа.

Key words: stuttering, preschool age, fluency of speech, speech therapy work.

Постановка проблеми. Заїкання як порушення темпоритмічної організації мовлення, викликане судомою в м'язах мовленнєвого апарату, відноситься до одного із найбільш поширених розладів мовлення.

Складність даного мовленнєвого порушення обумовлена тим, що темпоритмічна організація усного мовлення є стрижнем, який об'єднує і координує всі складові усного мовлення, включаючи лексико-граматичне структурування, артикуляторно-дихальну програму і весь комплекс просодичних характеристик [1, с. 5].

Р. Є. Левіна підкреслює, що при заїканні страждає переважно комунікативна функція [4]. Обмеженість мовленнєвого спілкування, неминуча в цьому випадку, негативно впливає на формування особистості дитини, породжує психічні нашарування, специфічні особливості емоційно-вольової сфери і обумовлює розвиток небажаних якостей характеру – сором'язливості, нерішучості, замкнутості, негативізму. Все це може погіршити шкільну адаптацію, успішність, а в подальшому стати причиною проблем при виборі професії. Тому надзвичайно важливо якомога раніше починати логопедичну роботу з подолання заїкання у дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивчення заїкання протягом тривалого часу проводилося з клінічних, фізіологічних, психологічних і психологопедагогічних позицій (І. Абелева, Л. Белякова, Н. Власова, С. Миронова, В. Селіверстов, Н. Чевелёва, А. Ястребова та інші).

Мета статті – розкрити зміст логопедичної роботи з формування плавності мовлення у дітей дошкільного віку із заїканням.

Виклад основного матеріалу дослідження. При заїканні внаслідок судомою мовленнєвого апарату відбувається збій темпоритмічної організації мовлення. Це в першу чергу позначається на плавності висловлювань і зовні проявляється в перериванні говоріння вимушеними зупинками, запинками, повтореннями окремих звуків, складів, слів. Крім того, тяжкість заїкання може посилюватися наявністю загального недорозвинення мовлення.

Для роботи із дошкільниками, що страждають на заїкання пропонується низка методик, які відрізняються одна від одної різним підходом до вибору мовленнєвої діяльності та мовленнєвих ситуацій, використанням різних допоміжних засобів або прийомів.

Більшість методик логопедичної роботи із дошкільниками, що заїкаються пропонують поетапне і послідовне ускладнення мовленнєвих вправ і ситуацій в залежності від ступеня мовленнєвої самостійності дітей в процесі одного з видів діяльності дитини або при освоєнні програми дитячого саду з використанням ігор та ігрових прийомів.

Так, система комплексної реабілітації заїкуватих, запропонована Л. Арутюнян (Андронові), визначається автором, як комплексна методика стійкої нормалізації мовлення при заїкуватості. «Комплексним» доповненням до логопедичної роботи служать тут психотерапія та психологічна підтримка. Особливістю даної логопедичної методики є синхронізація мовлення з рухами пальців провідної руки, що визначають ритміко-інтонаційний малюнок висловлювання. Спочатку таке мовлення реалізується в уповільненому темпі. Застосування методу синхронізації рухів пальців руки та мовлення в уповільненому темпі дозволяє заїкам з перших же занять мати мовлення без судомних запинок [2, с. 109].

Мета таких логопедичних занять – виробити у заїк нову мовленнєворухову навичку за допомогою синхронізації мовлення з рухами пальців руки; зв'язати мовлення з почуттям спокою, правильним інтонуванням, мімікою, жестом, впевненою поставою тощо і зміцнити новий мовленнєвий стереотип в функ-

ціональних тренуваннях різної складності. Як правило, в процесі засвоєння нових навичок у пацієнтів відбуваються глибокі внутрішні зміни: уповільнений темп мовлення, одночасно з раніше незнайомим, зростаючим почуттям спокою і м'язового розслаблення, не сприймається вже як чуже і не викликає колишньої тривоги.

В системі комплексної медико-педагогічної реабілітації дорослих заїкуватих, розробленої колективом «Лабораторії патології мовлення» під керівництвом Н. Асатіані, проводиться в умовах стаціонару, основний підхід розроблений Н. Власовою. Варто зауважити, що і тут логопедична робота і логоритмічний вплив проводяться на тлі медикаментозного і психотерапевтичного лікування [3, с. 66-67].

У корекції заїкання дітей дошкільного віку ефективним є застосування технології, що представляє собою поєднання взаємодоповнюючих один одного напрямів логопедичної роботи:

- 1) розвитку правильного, вільного від заїкання мовлення;
- 2) формування лексико-граматичних засобів мови і зв'язного мовлення;
- 3) набуття дитиною комунікативних навичок [2].

Ми докладно зупинимося на першому напрямі логопедичної допомоги і поетапно розглянемо деякі особливості корекційного впливу на дітей, які страждають заїканням.

1. Режим обмеження мовлення.

Основна мета даного етапу – навчання дітей найпростішим формам ситуативного мовлення в умовах його обмеження. Для цього з початку навчального року в групі вводиться чіткий розпорядок дня, до дотримання якого залучаються і батьки. Суворий режим встановлюється з тим, щоб скоротити невірну вербальну продукцію дітей. На логопедичних заняттях і на заняттях з вихователем діти орієнтуються на спілкування за допомогою невербальної комунікації. Вони кивають або качають головою, даючи позитивні або негативні відповіді на питання дорослих. В якості основної «працює» інструкція «покажи» [5].

2. Формування тривалого фонаційного і мовленнєвого видиху.

Цей етап роботи передбачає навчання навичкам раціонально розподіляти повітря, що видихається при вимові окремих голосних звуків або їх поєднань. Прийомами, що допомагають дітям в тривалому і плавному вимовлянні, є диригування, елементи танцювальних рухів (легкі повороти, напівприсідання, погойдування руками тощо), легкі оплески або тупотіння, що задають ритм і темп вимовленим звуковим рядом [6].

Для формування мовленнєвого видиху у вправи включаються спеціально підібрані склади, слова і фрази.

3. Розвиток координації та ритмування рухів, які допомагають вимові слів і словосполучень.

Під час цього етапу проводиться розвиток координації та точності рухів рук і ніг, пальців рук і артикуляційних рухів, розвиток почуття темпо-ритму мовленнєвих і немовленнєвих (загальних) рухів. Для цього ефективним є використання елементів логоритміки.

Спочатку на заняттях дітей навчають сприймати і відтворювати немовленнєвий ритм. Відповідно до зразку вихованці виконують серії ударів, стуків тощо, зберігаючи заданий ритмічний малюнок.

4. Навчання ситуативного мовлення на матеріалі коротких і розгорнутих фраз.

Перші короткі фрази, яким спершу навчають дітей із заїканням, – це слова, що починаються на ударний голосний звук. З одного боку, це продовження роботи з формування мовленнєвого видиху, з іншого – початок навчання самостійного усного вислову [5].

Закріплюючи наявні навички мовленнєвого видиху, діти повторюють мовленнєвий зразок, самостійно називають картинки, відповідають на запитання. Надалі вони вчаться плавному голосоутворенню на матеріалі інших слів, при цьому їм пояснюється, що слово потрібно злегка протягнути (виділити головний звук – ударну голосну). На заняттях та під час спеціально організованих ігор і мовленнєвих ситуацій діти спочатку відповідають односкладово, а пізніше переходять до більш

складних слів, словосполучень та фраз.

5. Перехід до спонтанних текстових висловлювань.

Це заключний етап роботи з розвитку зв'язного мовлення заїкуватих дошкільників. Діти навчаються переказу, складанню оповідань за сюжетними картинками або серією сюжетних картинок, описових розповідей тощо [5].

У ході розгорнутих мовленнєвих висловлювань вони повинні застосовувати отримані навички мовленнєвого видиху, правильного голосоутворення тощо. Для зміни умов мовленнєвої діяльності на окремих логопедичних заняттях, а також під час режимних моментів організовується інсценування казок, прочитаних творів.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Формування плавного мовленнєвого висловлювання у дошкільників із заїканням – процес складний і специфічний. Тільки тісна взаємодія в цьому процесі логопеда з вихователями та батьками може сприяти результативності логопедичної роботи з корекції дитячого мовлення. Перспективи подальшого розвитку вбачаємо в розробці та перевірці методики корекції заїкання в дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белякова Л. И. Патофизиологические механизмы / Л. И. Белякова // Заикание. Москва: Медицина, 1978 – С. 59–81.
2. Борисова Е. А. Новый подход к устранению заикания у дошкольников, имеющих общее недоразвитие речи / Е. А. Борисова // Образование и наука. Изв. УрО РАН. – 2011 – № 4 (83). – С. 108–118.
3. Борисова Е. А. Пальчиковые игры для детей 4–5 лет / Е. А. Борисова // Логопед. – 2006 – № 1. – С. 65–74.
4. Левина Р. Е. Заикание у детей / Р. Е. Левина // Преодоление заикания у дошкольников. Москва: Педагогика, 1975 – С. 3–22.
5. Селиверстов В. И. Заикание у детей: Психокоррекционные и дидактические основы логопедического воздействия. / В. И. Селиверстов – Москва: Владос, 2000 – 208 с.
6. Johnson W. A systematic approach to the psychology of stuttering in children and adults / W. Johnson, J. Knott – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1955.

УДК 376.1

Л. В. Мороз

кандидат педагогічних наук, доцент,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

М. І. Бойко

магістр спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

НАОЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті висвітлено особливості застосовування наочного моделювання під час логопедичної роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення.

В статті описуються особливості застосування наочного моделювання в логопедичній роботі по розвитку зв'язної мовлення дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

The article describes the features of the use of visual modeling in speech therapy work on the development of coherent speech with children of preschool age with a general speech underdevelopment.

Ключові слова: загальне недорозвинення мовлення, наочне моделювання, зв'язне мовлення.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, наглядное моделирование, связная речь.

Key words: general speech underdevelopment, visual modeling, coherent speech.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних напрямів роботи з дітьми із ЗНМ є оволодіння зв'язним мовленням, що складає найважливішу умову успішної підготовки дитини до навчання у школі. Спеціальний пошук методичних шляхів і засобів формування зв'язного мовлення має дуже важливе значення для побудови правильного корекційно-розвивального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням особливостей розвитку зв'язного мовлення дітей з порушеннями мовлення та розробкою методик їх навчання займалися такі вчені, як В. Воробйова, В. Глухов, Т. Ткаченко, Н. Джгутова, Є. Мастюкова. Т. Філічева та